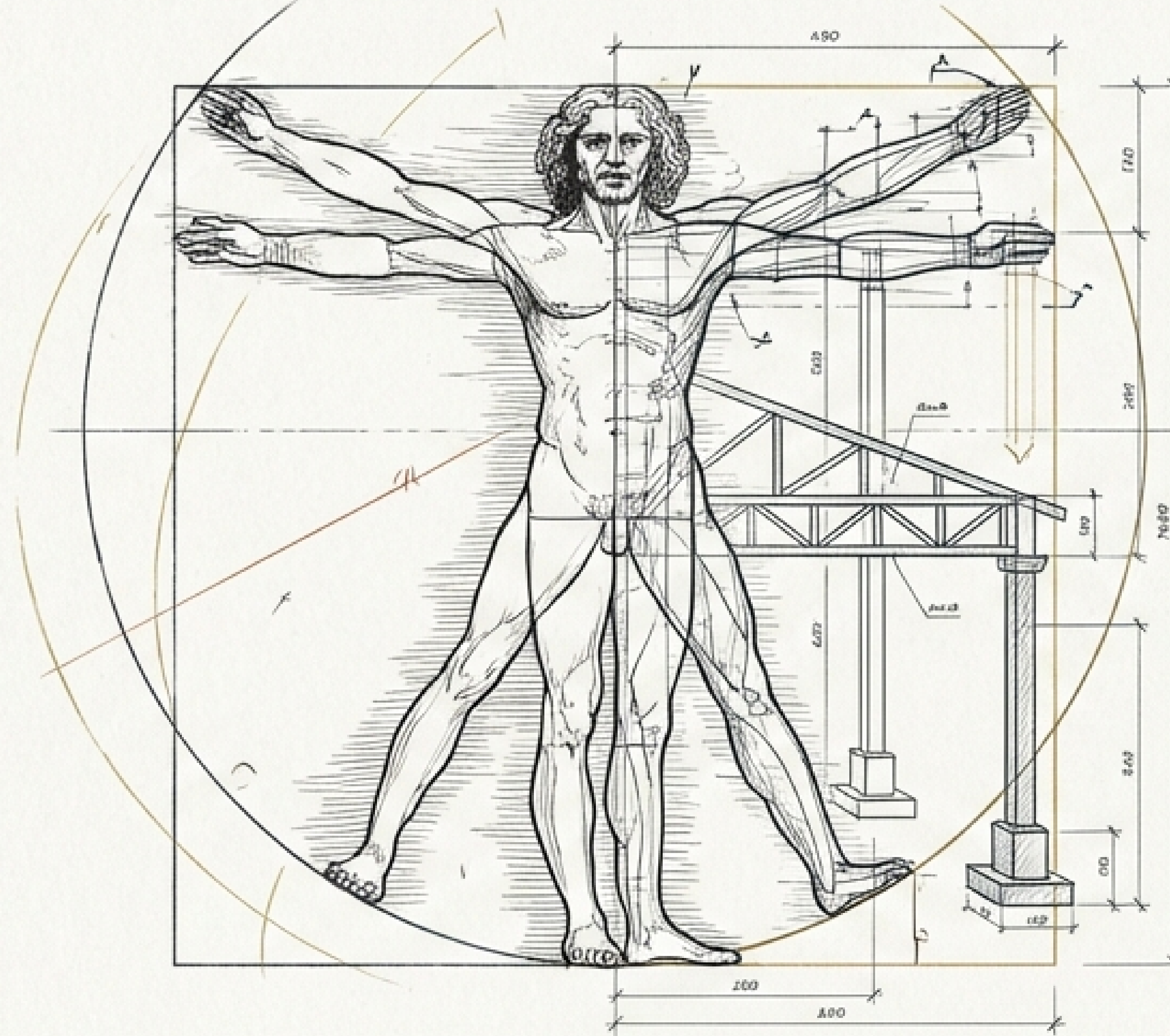
Bireyde Ahlak Algısının Gelişimi

Felsefe, Psikoloji ve İnanç Perspektifinden İnsanın İnşası

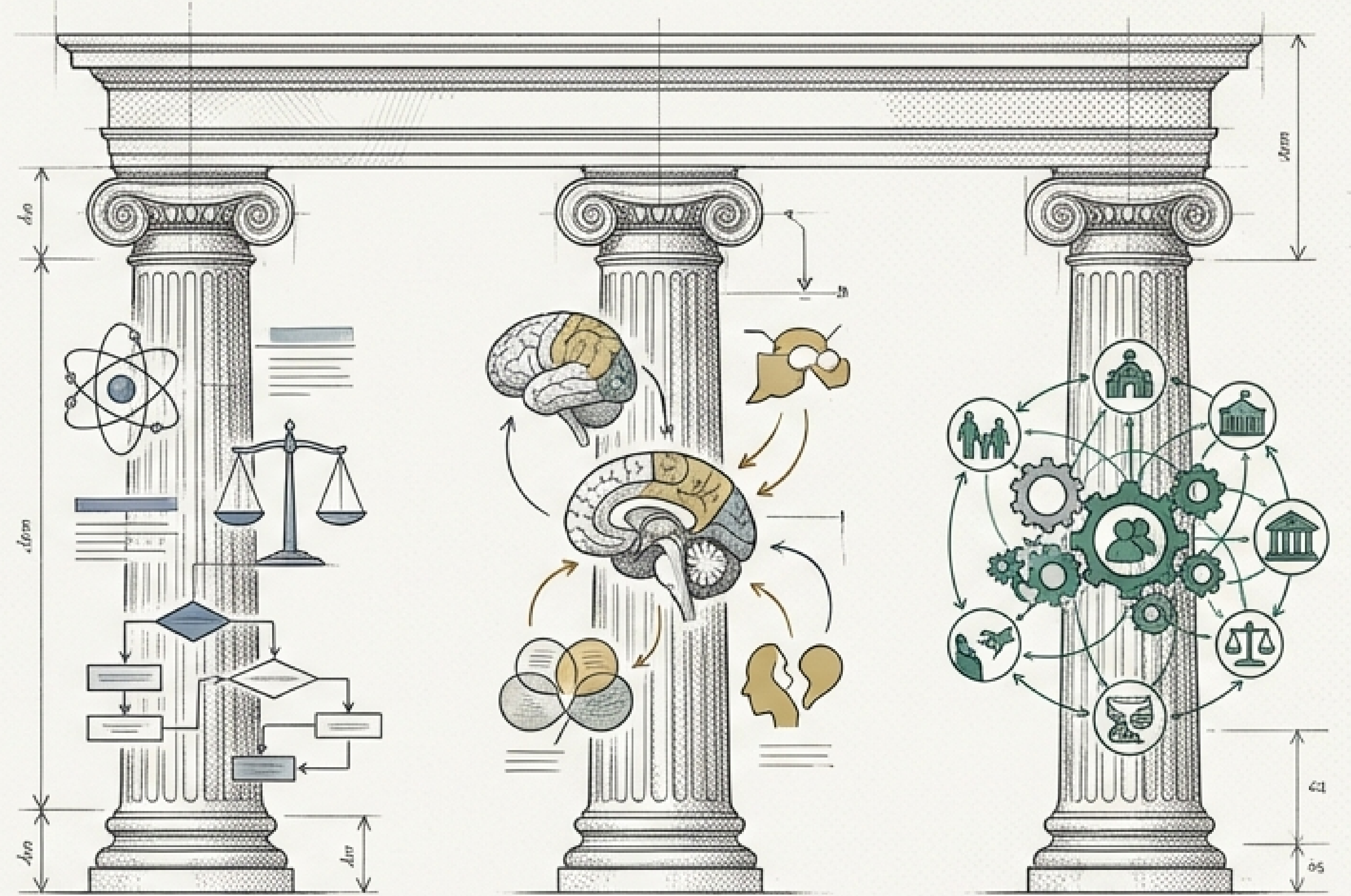
Bu çalışma, ahlakın soyut bir kavramdan somut bir yaşam pratiğine dönüşümünü; felsefi temeller, psikolojik evreler ve sosyolojik etkiler ışığında inceler.

NotebookLM

Ahlaki Manzara: Tanımlar ve Kapsam

Ahlak; birey ve toplum davranışlarını yönlendiren, iyi ile kötü, doğru ile yanlış arasındaki sınırı çizen değerler ve ilkeler bütünüdür.

Ahlak **statik bir miras** değil, çocukluktan yetişkinliğe sürekli inşa edilen **dinamik bir süreçtir**.

Felsefe
Neyin doğru olduğunu nasıl biliriz? (Meta-etik ve Normatif Etik)

Psikoloji
Ahlaki yargı zihinde nasıl gelişir? (Bilişsel ve Duygusal Süreçler)

Sosyoloji
Toplum bireyi nasıl şekillendirir? (Kültürel Normlar ve Kurumlar)

NotebookLM

Kaynak Kodları: Ahlakın Felsefi Kökenleri (Meta-Etik)

Ahlaki Realizm vs. Anti-Realizm

* **Realizm:** Ahlaki gerçekler nesneldir. “İşkence kötüdür” ifadesi bilimsel bir gerçek gibidir.
* **Anti-Realizm:** Ahlak özneldir; duygulara, topluma veya tercihlere dayanır.

Akıl (Reason)
Kantçı yaklaşım. Evrensel yasalar.

Tanrı (Theology)
İlahi Buyruk. Nihai otorite Yaratıcı'dır.

Toplum (Society)
Sözleşmeci yaklaşım. Toplumsal uzlaşı.

Duygu (Emotion)
Hume'cu yaklaşım. Onaylama/Kınama hisleri.

W

E

0 2 4 100

NotebookLM

Karar Mekanizması: Normatif Etik Ekolleri

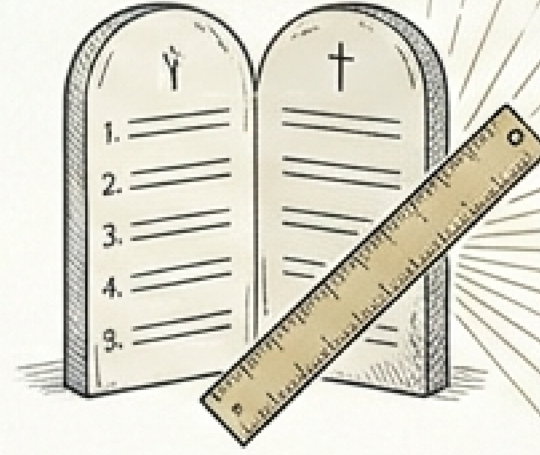

Erdem Etiği *(Virtue Ethics)*

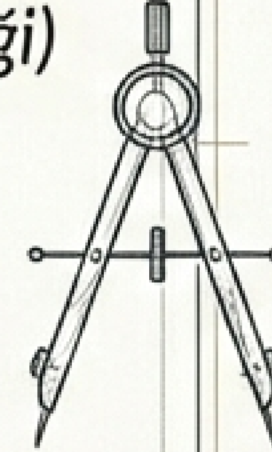
Odak: Karakter (“Nasıl bir insan olmalıyım?”)

Temsilci: Aristoteles / MacIntyre

Prensip: *Eudaimonia*. Aşırılık ve eksiklik arasındaki “altın orta”.

Deontoloji *(Ödev Etiği)*

Odak: Eylem ve Kural (“Ne yapmalıyım?”)

Temsilci: Immanuel Kant

Prensip: Sonuçtan bağımsız olarak evrensel ilkelere sadakat. İnsan araç değil, amaçtır.

Faydacılık *(Utilitarianism)*

Odak: Sonuç (“En iyi çıktı nedir?”)

Temsilci: Bentham / Mill

Prensip: “En fazla sayıda insan için en büyük mutluluk.”

NotebookLM

Bilişsel Merdiven: Piaget ve Kohlberg Modelleri

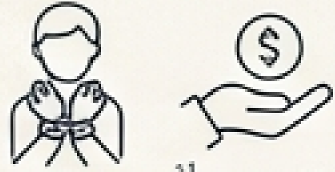
Piaget'nin Dönüşümü:
Heteronom Ahlak (Sonuç Odaklı) → Otonom Ahlak (Niyet Odaklı).

Gelenek Öncesi (0-9 Yaş)

Ceza ve Çıkar

İtaat et, yakalanma.
"Bana ne faydası var?"

Geleneksel (10-15 Yaş)

Uyum ve Düzen

"İyi Çocuk" olma arzusu.
Kanun ve düzeni koruma.

Gelenek Sonrası (Yetişkinlik)

İlkeler ve Vicdan

Sosyal sözleşme.
Evrensel etik ilkeler
(Adalet, İnsan Hakları).

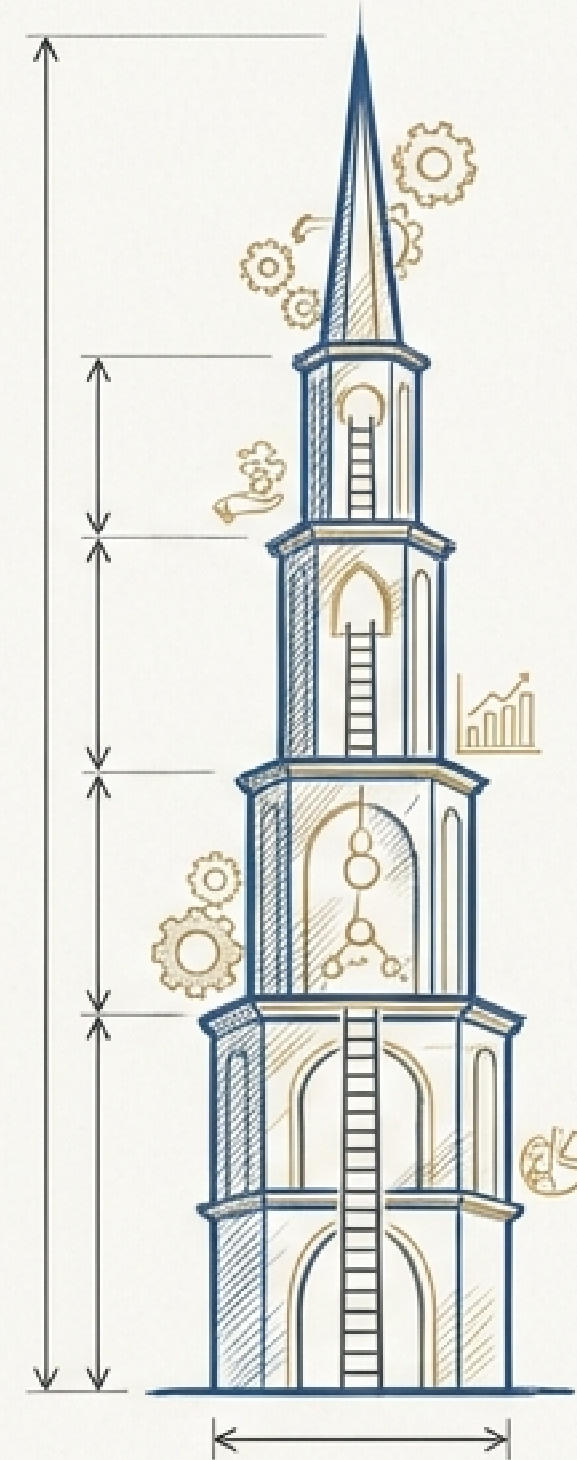
NotebookLM

Farklı Sesler: Cinsiyet ve İnanç Boyutu

Carol Gilligan (Adalet vs. Bakım)

Kohlberg'in modeli "Adalet Etiği" odaklıdır. Kadınlar ise genellikle "Bakım Etiği" (İlişkiler, Empati, Sorumluluk) odaklı muhakeme yapar. Ahlaki olgunluk, benlik ve öteki arasındaki dengedir.

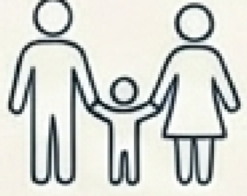
James Fowler (İnanç Gelişimi)

İnancın 6 Aşaması

1. **Mitik-Literal** (Somut algı)
2. **Sentetik-Geleneksel** (Grup uyumu)
3. **Evrenselleştirici İnanç** (Gandhi/MLK seviyesi - Tüm insanlık için adanmışlık)

NotebookLM

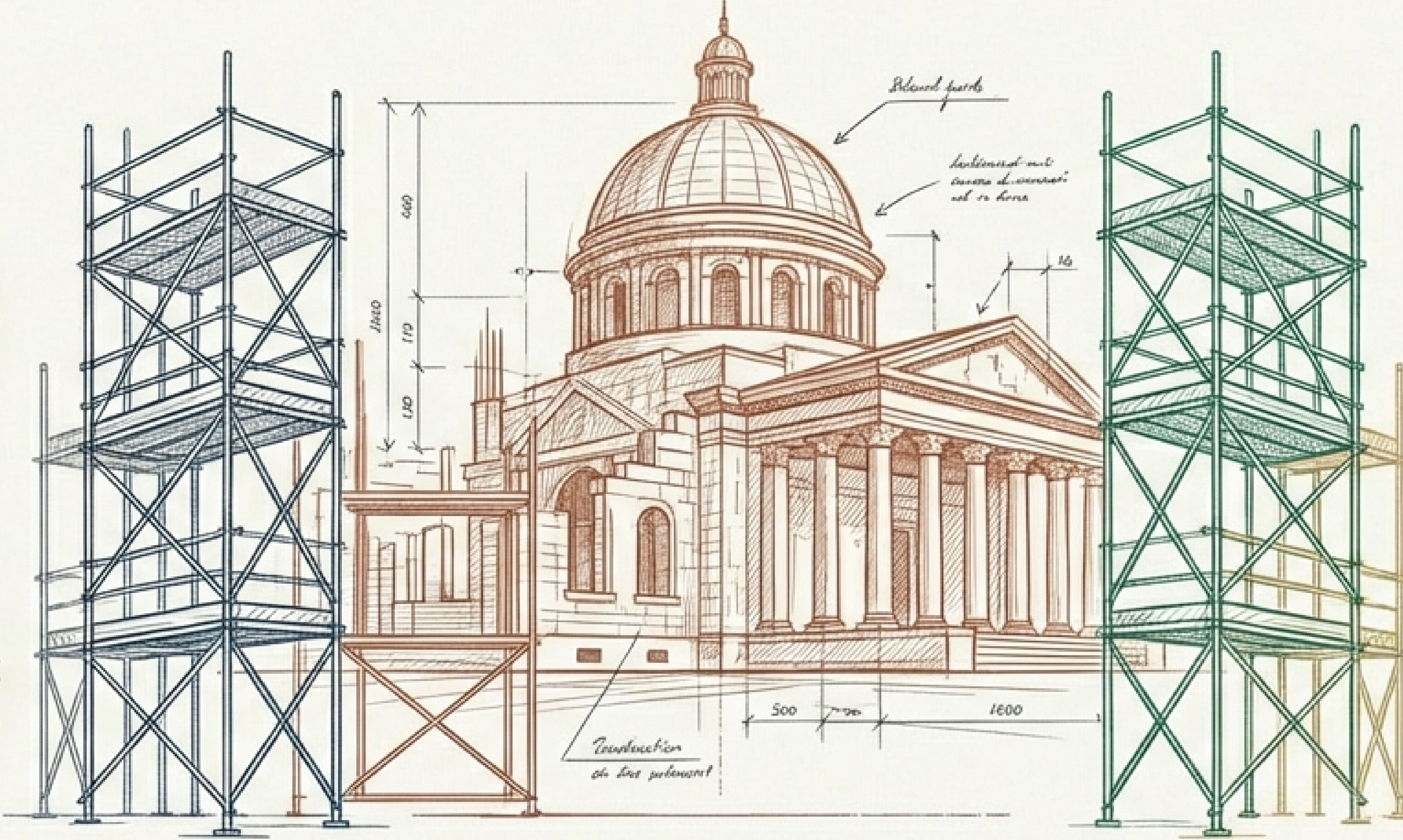
Çevresel Faktörler: Toplumun İnşa Rolü

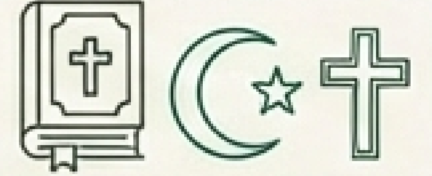

Aile: İlk "ahlak okulu". Güven ve temel değerler.

Okul & Akranlar: Toplumsal prova ve farklı bakış açıları.

Din: Vicdan, ritüel ve kutsal metin motivasyonu.

Medya: Dijital etkileşim ve normların erozyonu.

Kültürel Bağlam:

Kültürel Relativizm ("Her kültürün doğrusu kendine hastır") ile Evrensellik (İnsan hakları) arasındaki gerilim. Küreselleşme, yerel ve evrensel değerleri çatıştırmaktadır.

NotebookLM

Batı Etik Geleneği: Akıl ve Birey

Temel Dinamikler

- **Kaynak:** Akıl (Ratio) ve İnsan Deneyimi.
- **Motivasyon:** Ödev bilinci, toplumsal sözleşme, bireysel mutluluk.

Tarihsel Gelişim

- *Antik Yunan:* Sokrates & Aristoteles (Erdem bilgidir).
- *Aydınlanma:* Kant (Ödev), Mill (Fayda).
- *Modern:* Bireysel haklar, özerklik ve seküler rasyonalite.

NotebookLM

İslam Ahlak Felsefesi: Vahiy ve Teslimiyet

Temel Dinamikler

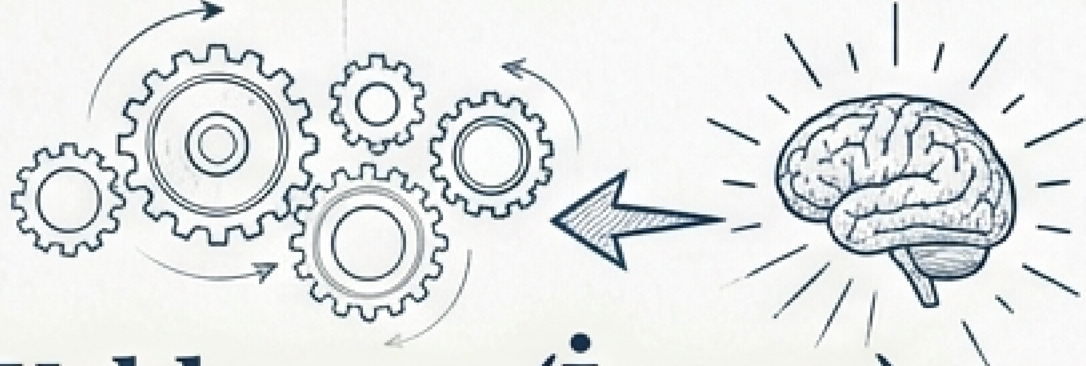
- **Kaynak:** Kur'an ve Sünnet (Asli), Akıl (Anlama aracı).
- **Motivasyon:** Allah Rızası (Rıza-i Bari), Ahiret İnancı, Takva.

Kavramlar ve Ekoller

- *Kavramlar*: Takva (Sorumluluk), İhsan (Mükemmellik), Adalet.
- *Ekoller*: Mutezile (Akılcı), Eş'ari (Vahiyci), Maturidi (Sentez).

NotebookLM

Karşılaştırma I: Gerçekliğin Doğası

Batı Yaklaşımı (İnşacı)

- **Tez:** Ahlak, rasyonel bireylerin uzlaşısı veya evrimsel bir adaptasyondur.
- **Detay:** Değerler insan zihninin veya kültürün ürünüdür (Anti-realizm eğilimi).

Social contract naenya human consensus

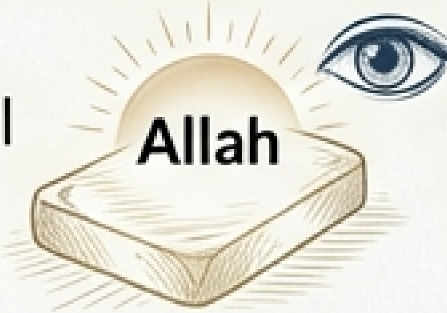

İslam Yaklaşımı (Realizm)

- **Tez:** Ahlaki değerler nesneldir ve Allah tarafından belirlenmiştir.
- **Detay:** "Yalan kötüdür" ifadesi kişisel bir tercih değil, ontolojik bir gerçektir. Akıl bu gerçeği keşfeder (Maturidi) ama yaratamaz.

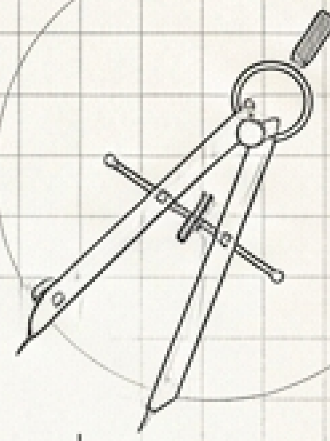
Fixed moral truth

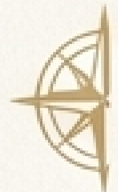
Ontolojik Gerçek

NotebookLM

Karşılaştırma II: Ödev ve Maslahat

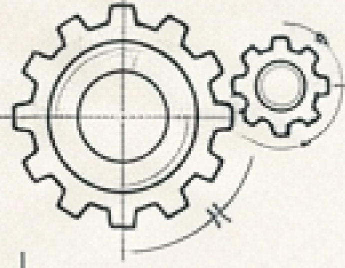
Batı (Kant)	Deontoloji (Ödev)	İslam
Ödev, aklın buyruğudur. "Ödev için ödev" yapılır.		Emirler mutlaktır. Motivasyon "Allah sevgisi ve rızası"dır. İbadet sonuçtan bağımsız değer taşır.
Batı (Utilitarizm)	**Faydacılık (Sonuç)**	**İslam (Maslahat)**
Sonuç esastır. "En büyük mutluluk."		Kamu yararı gözetilir (*Zarurat-ı Hamse*). Ancak amaca giden yol "Helal" olmalıdır.

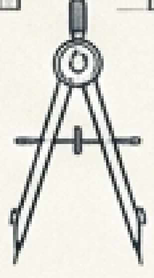

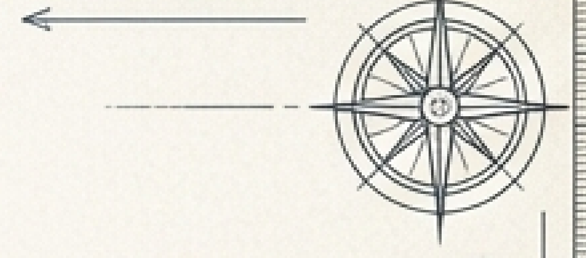
İslam'da fayda, haramı helal kılmaz. Meşruiyet esastır.

NotebookLM

Karşılaştırma III: Erdem ve Bakım Etiği

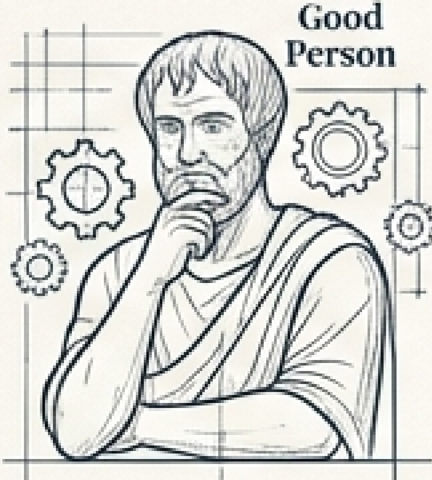

Erdem (Karakter)

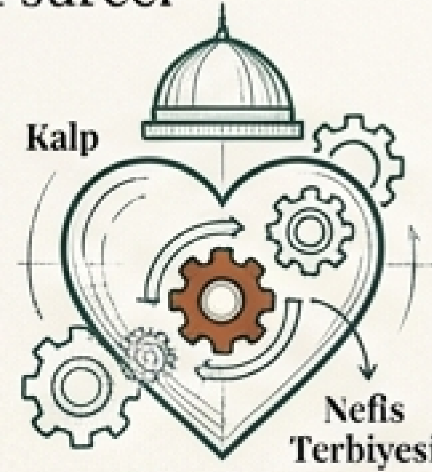
Batı:

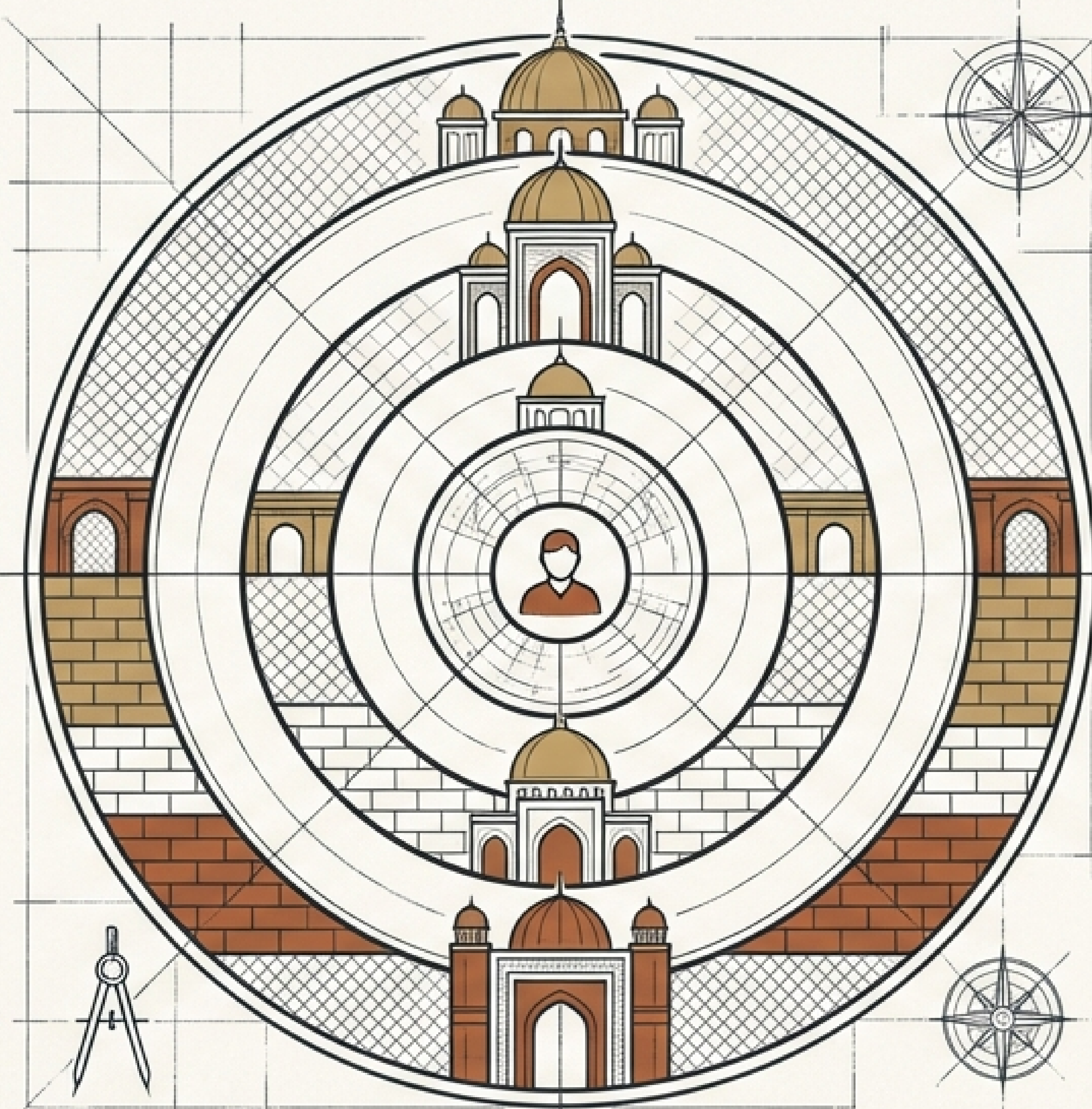
Aristotelesçi 'İyi İnsan'.

İslam:

Nefis Terbiyesi. Kalbin arındırılması süreci (Tasavvuf).

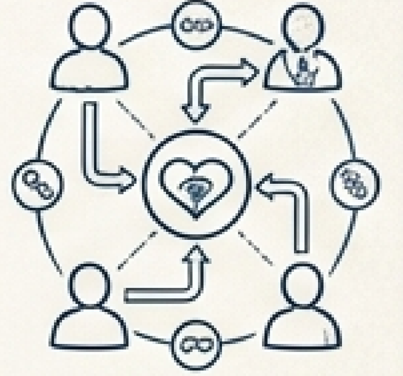

Bakım (Care)

Batı:

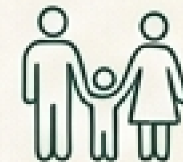
İnsan ilişkileri ve empati (Gilligan).

İslam:

"Yaratılanı severim Yaratan'dan ötürü."

* **Kapsam:** İnsan, Hayvan, Çevre, Eşya (Emanet Bilinci).
* **Uygulama:** Sıla-i rahim, Yetim hakkı, Doğayı koruma.

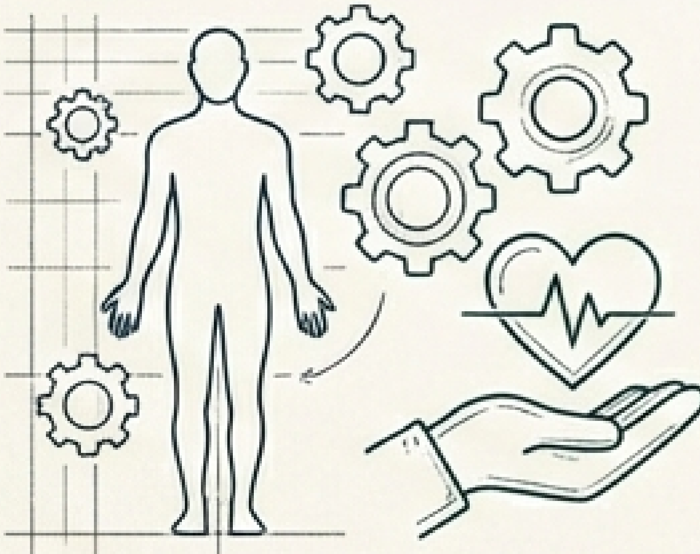

NotebookLM

Teoriden Pratiğe: Uygulamalı Ahlak

Biyoetik

- Batı'da **"Otonomi"** (Bedenim benimdir) vs. İslam'da **"Canın Kutsallığı"** (Beden emanettir).
- Örn: Ötanazi yasağı.

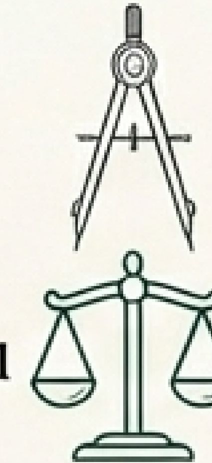
Otoriteye İtaat

- **"Ulul-Emre İtaat"** şartlıdır.
- **"Allah'a isyan olan yerde kula itaat yoktur."** Adalet ve Maslahat gözetilmelidir.

Örf ve Adetler

- Yerel kültür (Örf), **"Ma'ruf"** olduğu ve inançla çatışmadığı sürece hukuk kaynağıdır.

NotebookLM

Sentez: Evrensel Ortak Paydalar

Batı

İslam

Kesişim Noktaları:
Adalet, Dürüstlük, Merhamet ve İnsan Onuru her iki geleneğin de vazgeçilmez sütunlarıdır.

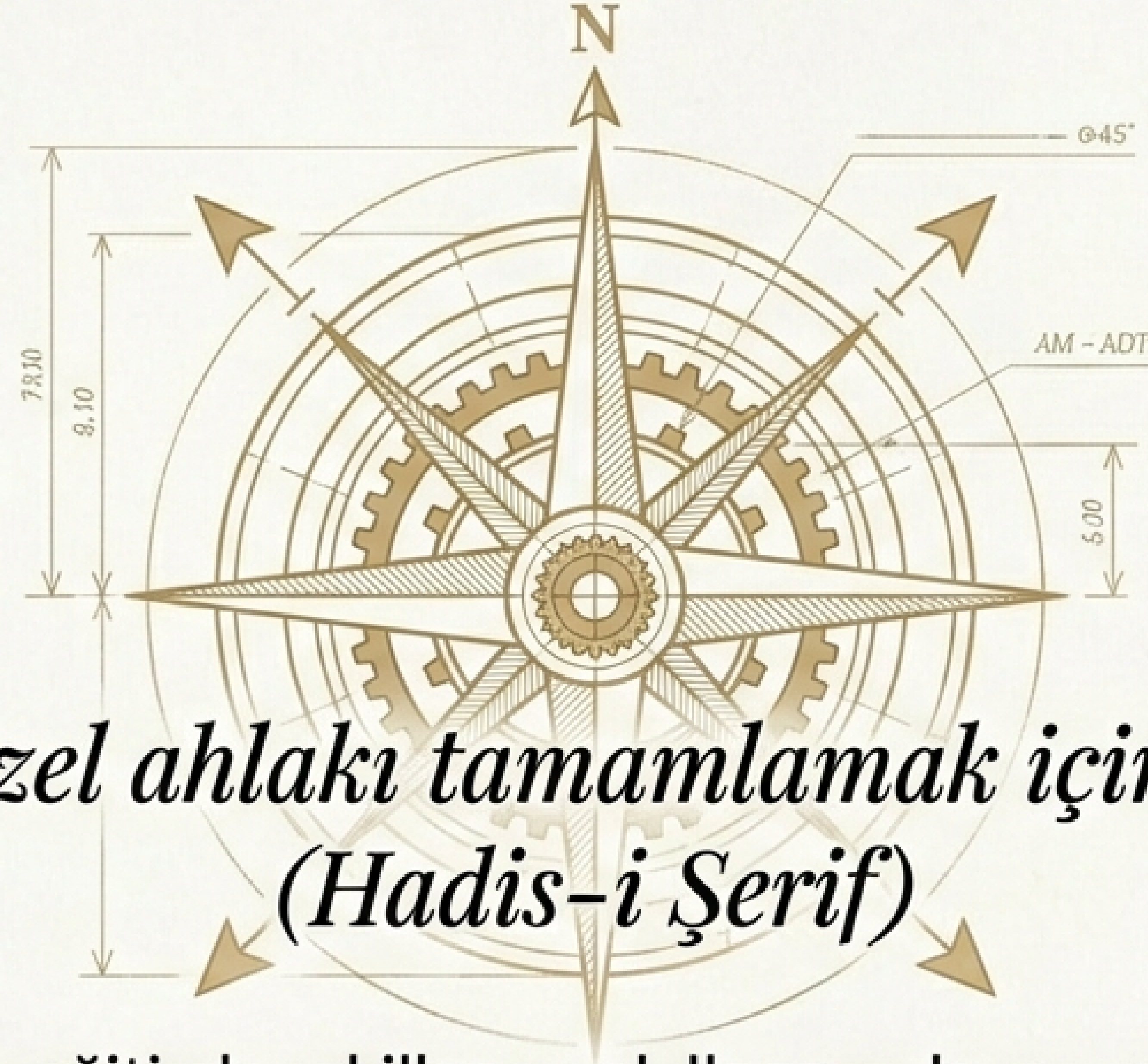
- **Batı:** Seküler, toplumsal sözleşme, bireysel tatmin.
- **İslam:** Uhrevi, İlahi Rıza, Murakabe (İçsel denetim).

Lato

Sağlıklı gelişim, akıl yürütme ile manevi derinliğin bütünleşmesini gerektirir.

NotebookLM

Sonuç: Ahlaki Yetkinliğe Yolculuk

“Ben ancak güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.”
(Hadis-i Şerif)

Ahlak; ailede filizlenen, eğitimle şekillenen, akılla sorgulanan ve inançla anlam kazanan ömür boyu süren bir inşa sürecidir. Hedef, erdemi içselleştirmiş ‘Kamil İnsan’a ulaşmaktır.

Kaynakça:
[1] Piaget, J. (1932). The Moral Judgment of the Child. [3] Gilligan, C. (1982). In Different Voice.
[2] Kohlberg, L. (1981). The Phllosophy of Moral Development. [3] Gilligan, C. (1982). *In a DIfferent Voice.*
[4] Fowler, J. W. (1981). Stages of Falth. [5] MacIntyre, A. (1981). After Virtue. [6] Gazall, İhya-u Ulumid-din.

NotebookLM